

Het dorp Hengelo 1524 – 1850

Door: Gerhard Post

Hengelo was tot 1850 een agrarisch dorp. Dit is een beeld dat voor de hand ligt, was immers heel Twente tot 1850 niet agrarisch? Voor een groot deel inderdaad, maar in een aantal Twentse steden en dorpen was de textiel in 1850 al een grotere werkgever dan de landbouw. Zo ook in Hengelo.

In de Oold Hengel van april 1980 staat een artikel van H.J. Eising over Hengelo in de Franse tijd. Om de situatie van Hengelo in die tijd te schetsen begint hij met het volgende:

“Blijkens de volkstelling in oktober 1795 bestond het Dorp uit 147 gezinnen met totaal 678 inwoners en de Veldzijde uit 135 gezinnen en 516 inwoners, dus een totaal van 1194 zielen. Uit de volkstelling blijkt verder dat van de totaal 282 gezinshoofden er 102 staan vermeld als wever en voorts 44 die ook binnen de textielnijverheid van toen een beroep hadden, zoals fabrikleur, spinner(ster), verver, bleker, enz. Het is deze tak van bedrijvigheid die een stempel drukte op de gemeenschap van toen.”

De redactie vult dit overzicht [in 1980] nog verder aan met een indrukwekkende lijst van ‘kleine zelfstandigen’, middenstanders en ambachtsmensen. Landbouwers zijn er amper.

Het grote aandeel van de textiel zal in de 18^e eeuw ontstaan zijn. In de eeuwen daarvoor werd er al geweven en gesponnen op de Twentse boerderijen, om het karige inkomen aan te vullen. Met de (gematigde) toename van de bevolking in de 18^e eeuw en het gebrek aan mogelijkheden in de landbouw (door het markenselsel) zullen steeds meer mensen hun toevlucht tot de textielnijverheid hebben genomen, maar nu als beroep. Hengelo had in 1795 dan ook meer fabrikieurs (handelaars in textiel) dan landbouwers.

We kunnen ons afvragen hoe de situatie daarvoor was. Hoe oud is Hengelo eigenlijk als dorp? De oudste vermeldingen van Hengelo betreffen de hof van Hengelo. Rond de hof hebben mogelijk een beperkt aantal woningen hebben gestaan, maar of dit in de 15^e eeuw al de naam ‘dorp’ waard was, lijkt onwaarschijnlijk. Als stichter van het dorp kunnen we misschien Frederick van Twickelo (±1475 – 1545) aanmerken. Hij was bevelhebber in het leger van de bisschop in de oorlog tegen de hertog van Gelre. In 1524 was deze ‘Zwolse oorlog’ afgelopen en ging Frederick wonen in Hengelo. Hij was één van de machtigste mannen van Twente in die tijd en werd De Rijke genoemd. Hij laat in de jaren na 1524 het ‘Huys Hengelo’ bouwen, de havezate, die tot 1821 vlakbij de Thiemsbrug heeft gestaan. Daarnaast kocht hij veel grond rond het Huys. In de jaren dat het Huys gebouwd werd, woonden er wellicht ambachtsmensen, die daar zijn blijven wonen. In 1601 bestond het dorp uit ongeveer 50 huizen; het dorp (zo wordt het in die tijd ook genoemd) had daarmee 200 à 250 inwoners. Het dorp had maar beperkte toegang tot landbouwgronden, dus veel mogelijkheden waren er op dat gebied niet. In de loop der jaren werden ook huizen gebouwd buiten het gebied van de havezate, op de Veldzijde. Deze grond behoorde toe aan de marke Woolde en lag ten oosten van de Wemenstraat en de Brinkstraat.

Zo hebben we ineens een mooie reden voor een feest, over 3 jaar.